

У спеціалізовану вчену раду

Д 35.052.19

Національний університет

«Львівська політехніка»

м. Львів, вул. С. Бандери, 12

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Кравцової Тетяни Миколаївни на дисертацію Решоти Володимира Володимировича на тему «Застосування джерел адміністративного права в судочинстві України», подану на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність обраної теми. Застосування різноманітних джерел права в судочинстві для вирішення та врегулювання правового спору є однією із актуальних проблем теорії та практики адміністративного права та процесу. Ця складність зумовлена також наявністю значної кількості нормативно-правових актів, зокрема актів підзаконного характеру, міжнародних договорів України, що врегульовують адміністративно-правові відносини. Незважаючи на те, що традиційно вважається, що нормативно-правовий акт виступає основним джерелом права, проте останнім часом все більше значення у судовому застосуванні набувають судові рішення, зокрема рішення вищих судових інстанцій, якими здійснюється інтерпретація адміністративно-правових норм, розширюється їх розуміння, надається приклад їх застосування. Ця теза знайшла своє відображення й у ст. 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», де зазначено, що висновки щодо застосування норм права, викладені у постановках Верховного Суду, є обов'язковими для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить відповідну норму права. Відтак органи публічної адміністрації, як суб'єкти владних повноважень, зобов'язані у своїй діяльності застосовувати не лише законодавство України, але й постанови Верховного Суду, а також інших

судових інстанцій.

У той же час важливим завданням для адміністративного права є застосування комплексного підходу до аналізу усієї системи джерел цієї науки. Дослідження окремих джерел адміністративного права створюють фрагментарне уявлення про всю систему її джерел та не дозволяють у повній мірі з'ясувати взаємозв'язки, що виникають між ними. Окрім того, дослідження без практики їх застосування дозволяє розкрити лише теоретичну складову цієї проблематики. Тому обрана тема дисертаційного дослідження розкриває дійсно вкрай важливу проблему застосування джерел адміністративного права в судочинстві України.

Необхідно також наголосити, що в сучасній науці адміністративного права мало уваги приділяється дослідженню саме прикладних аспектів судового застосування джерел адміністративного права України в судочинстві України.

Все це підтверджує актуальність наукового дослідження В.В. Решоти «Застосування джерел адміністративного права в судочинстві України», яке й присвячене вирішенню вказаних вище проблем. За своєю науково-практичною значимістю тема дослідження відповідає проблематиці докторської дисертації за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес»; фінансове право; інформаційне право.

Тема дисертації узгоджується із положеннями Стратегії реформування державного управління в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 червня 2016 р. № 474/р; Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки, затверджених постановою Загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р. та рекомендацій Ради президентів академій наук України для ВНЗ щодо виконання досліджень за Пріоритетними науковими напрямами досліджень (п. 3.4. Політико-правові науки).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації В.В. Решоти визначається тим,

що вони підтверджені науковими доказами, емпіричними фактами. Мета роботи щодо узагальнення концептуальних засад джерел адміністративного права України, створення моделі системи джерел, які застосовуються судами в адміністративному судочинстві та при розгляді справ про адміністративні правопорушення, формування рекомендацій та пропозицій щодо їх практичного застосування в судочинстві України була розкрита, про свідчать сформульовані висновки та рекомендації автора.

Результати дисертаційного дослідження широко апробовані на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних заходах, а також використовуються в навчальному процесі.

Привертає увагу використання автором значної кількості джерел за метою дослідження (589 найменувань). Серед них необхідно відзначити, що автор послуговувався у роботі актами національного та міжнародного законодавства, судовою практикою. Значна кількість опрацьованих судових рішень дозволила показати практичні проблеми застосування джерел адміністративного права в судочинстві України. Дисертант використав велику кількість наукових праць з аналізованої проблематики вітчизняних та зарубіжних дослідників. У своїй праці В.В. Решота критично аналізує літературні джерела, вступає у полеміку із науковцями та практиками, досліджує проблемні питання та робить конкретні практичні рекомендації та висновки. Варто відзначити логічну структуру дисертації, виклад в якій проводиться чітко та послідовно.

Досягненню мети та завдань дисертаційного дослідження сприяло застосування широкого кола загально-наукових та спеціально-юридичних методів, що забезпечили об'єктивність та достовірність наукових результатів.

Отже, обґрунтованість та достовірність результатів, отриманих В.В.Решотою у процесі дисертаційного дослідження, забезпечені значною кількістю використаних джерел, оптимальним поєднанням методів та способів наукового пізнання. Дисертаційна робота є серйозним теоретичним дослідженням, яке, у той же час, містить багато прикладів із практики

застосування джерел адміністративного права, що визначає її унікальність та новизну. Усе це у своїй сукупності забезпечило обґрунтованість та достовірність наукових висновків, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Досить переконливо вибудовано структуру дисертації, що складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, вказано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, а також його методологічну основу, розкрито наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про особистий внесок здобувача, апробацію матеріалів дисертації, її структуру та обсяг.

Розділ 1 *«Теоретико-правові засади застосування джерел адміністративного права в судочинстві України»* складається з трьох підрозділів, які присвячені аналізу основних теоретичних підходів до судового застосування джерел адміністративного права, системі їх джерел та функціям, що виконують джерела адміністративного права.

Розділ 2 *«Судове застосування нормативно-правових актів як основних джерел адміністративного права України»* складається з чотирьох підрозділів, що висвітлюють місце та значення Конституції України, законів України, підзаконних нормативно-правових актів у правозастосовчій діяльності суду при вирішенні адміністративних справ та справ про адміністративні правопорушення, а також з'ясовують проблеми застосування в судочинстві України актів УРСР та СРСР як джерел адміністративного права.

Розділ 3 *«Застосування міжнародних та європейських джерел адміністративного права в судочинстві України»* складається з двох підрозділів, що присвячені питанням судового застосування міжнародних договорів України та європейських джерел як джерел адміністративного

права України.

Четвертий розділ «Застосування актів судової влади як похідних джерел адміністративного права» складається з чотирьох підрозділів, у яких обґрунтовується значення судових актів як джерел адміністративного права.

Розділ 5 «Модель системи джерел, які застосовуються судами в адміністративному судочинстві та при розгляді справ про адміністративні правопорушення» складається з двох підрозділів, у яких характеризується місце джерел переконливого характеру в судочинстві України та здійснюється обґрунтування моделі джерел, які застосовують суди при розгляді та вирішенні адміністративних справ та справ про адміністративні правопорушення.

У висновках до роботи відображено найважливіші положення та узагальнення, зроблені в дисертаційній роботі, що дозволяють виявити основні результати дослідження.

Здійснений аналіз дає підстави зробити висновок про те, що дисертація В.В. Решоти написана на високому теоретичному рівні, має значну наукову та практичну цінність. Структурні елементи дисертації композиційно, логічно та послідовно підпорядковані її змісту. Зміст роботи відповідає обраній темі, характеризується системністю та комплексністю, ключові проблеми чітко сформульовані. Наукові положення, результати та висновки достатньо обґрунтовані, достовірні та вагомі для науки адміністративного права.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація В.В. Решоти є одним із перших у вітчизняній науці адміністративного права дослідженням проблем судового застосування джерел адміністративного права України.

Серед найбільш вагомих результатів, що визначають наукову новизну проведеного дослідження, можна виділити наступні положення:

вперше: обґрунтовано поняття «джерело адміністративного права» як сукупність загальнообов'язкових нормативно-правових приписів, які містяться в письмовому акті компетентного суб'єкта чи декількох суб'єктів, що створюють, змінюють, зупиняють чи припиняють дію адміністративно-правової норми; розроблено модель системи джерел, які застосовуються судами в адміністративному судочинстві та при розгляді справ про адміністративні правопорушення, до якої віднесено як основні (нормативно-правові акти та міжнародні договори України), похідні джерела адміністративного права як, що конкретизують, тлумачать адміністративно-правову норму, а також можуть змінити, зупинити чи припинити її дію; а також джерела переконливого характеру, тобто сукупність приписів рекомендаційного значення, що не є обов'язковими для судового правозастосування, проте які суд може брати до уваги при обґрунтуванні застосування адміністративно-правових норм; запропоновано введення в науковий обіг термінів «джерела адміністративного права в судовому застосуванні», а також «застосування джерел адміністративного права в судочинстві»; виокремлено функції джерел адміністративного права (первинні та похідні); запропоновано зміни та доповнення до КАС України, КУпАП, Закону України «Про судоустрій та статус суддів» щодо розширення можливості застосування похідних джерел права (актів судової влади), удосконалення структури судового рішення щодо розмежування в ньому джерел права, похідних джерел права та джерел переконливого характеру.

удосконалено: ознаки та тенденції розвитку джерел адміністративного права України; визначення «судового застосування» як діяльності суду щодо вирішення конкретних судових справ на підставі нормативних приписів, які містяться в джерелах права, що має результатом ухвалення правозастосовчого акта у вигляді судового рішення; визначення «системи джерел адміністративного права» як сукупності взаємопов'язаних нормативно-правових приписів, які об'єктивуються у відповідних формах.

зовнішнього виразу, становлять єдину ієрархічну структуру та врегульовують адміністративно-правові відносини; сучасні тенденції розвитку та функціонування системи джерел адміністративного права в Україні; класифікацію конституційних приписів як джерел адміністративного права; поділ постанов Верховної Ради України як джерел адміністративного права на оперативні, ратифікаційні, регулятивні, установчі та з питань адміністративно-територіального устрою; структуру судового рішення щодо розмежування в ньому джерел права, похідних джерел та джерел переконливого характеру.

набуло подальшого розвитку: співвідношення понять «джерело адміністративного права» і «форма адміністративного права»; класифікація джерел адміністративного права України; виділення ознак Конституції, законів та підзаконних нормативно-правових актів, міжнародних договорів та судових рішень як джерел адміністративного права; класифікація законів, підзаконних нормативно-правових актів та міжнародних договорів як джерел адміністративного права; розмежування місцевих та локальних нормативних актів як джерел адміністративного права; місце міжвідомчих та міжурядових договорів у системі джерел адміністративного права України; визначення особливого значення та місця Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та протоколів до неї в судовому застосуванні джерел адміністративного права України; обґрунтування щодо внесення змін та доповнень до законодавчих актів.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях. Матеріали дослідження всебічно викладено в 48 працях, з яких: три монографії (одна з них – одноосібна), два навчальних посібники (один із них одноосібний), 29 наукових статей (21 з яких опубліковано у фахових виданнях України, 8 – у наукових періодичних виданнях інших держав), а також у 14 тезах доповідей на міжнародних наукових і науково-практичних конференціях.

Автореферат дисертації ідентичний за змістом з основними

положеннями дисертації.

Вирішення наукової проблеми. Дисертаційне дослідження В.В.Решоти містить важливі результати, які в сукупності забезпечують вирішення наукової проблеми, яка полягає в обґрунтуванні судового застосування джерел адміністративного права України. Сформульовані в роботі наукові положення є основою для подальших наукових досліджень, заповнюють низку прогалин, що існують в теорії адміністративного права. Отже, результати дослідження застосування джерел адміністративного права в судочинстві України мають важливе значення для юридичної науки та практики.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані у науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження проблемних питань із теорії адміністративного права; у законотворчій роботі – при розробленні законопроекту про джерела права, про нормативно-правові акти; при підготовці Адміністративно-деліктного кодексу; удосконаленні Кодексу адміністративного судочинства України; у судовому правозастосуванні – як теоретична база для судового застосування джерел адміністративного права; у діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та органів професійного самоврядування – у сфері адміністративних правовідносин; у навчальному процесі – під час викладання навчальних дисциплін, а також при підготовці підручників і посібників та навчальних курсів з адміністративного права та адміністративного судочинства.

Про практичне значення одержаних результатів дослідження свідчать і значна кількість актів та довідок про впровадження результатів дисертації, у тому числі й за кордоном (Республіка Польща, Словацька Республіка).

Оцінка мови і стилю дисертаційної роботи. Дослідження В.В.Решоти викладене літературною мовою, написане науковим стилем.

Дискусійні аспекти та зауваження. Визнаючи теоретичну та практичну цінність дисертаційного дослідження Володимира

Володимировича Решоти, позитивно характеризуючи його загалом, необхідно відзначити, що окремі положення роботи мають дискусійний характер, а окремі із них потребують обґрунтування під час публічного захисту.

1. Хоча у дисертаційній роботі автор використовує порівняльно-правовий метод для дослідження та порівняння зарубіжного та вітчизняного законодавства, проте бажано було б окремим розділом чи підрозділом дослідити джерела адміністративного права чи їх особливості інших держав.
2. Потребує уточнення формулювання автором «джерел переконливого характеру» (підрозділ 5.1 дисертації) та «похідних джерел права» (розділ 4 дисертації), що становлять основу авторської моделі системи джерел, що застосовуються в судочинстві України. Чим зумовлена їх переконлива та доповнююча роль?
3. Дискусійним є визначення джерел адміністративного права як сукупності загальнообов'язкових нормативно-правових приписів (с. 51 дисертації, с. 10 автореферату), а не норм адміністративного права, як усталеного визначення цього поняття. Важливо, щоб автор під час публічного захисту обґрунтував свою дефініцію поняття «джерело адміністративного права».
4. На с. 340 дисертації В.В. Решота зазначає, що «значення джерел переконливого характеру набуває також природне право, загальні принципи права, які не отримали позитивного закріплення в нормах об'єктивного права», проте надалі в роботі відсутнє обґрунтування їх місця у системі джерел адміністративного права України.
5. Автор до функцій джерел адміністративного права відносить політичну функцію (с. 83 дисертації, с. 12 автореферату), проте вона охарактеризована дуже узагальнено і не зрозуміло у чому полягає необхідність відмежування саме такої функції джерел адміністративного права.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

Вищевказані зауваження загалом не впливають на позитивну оцінку роботи та дозволяють оцінити проведене дисертантом дослідження як завершену наукову роботу, в якій вирішено важливу наукову проблему застосування джерел адміністративного права в судочинстві України.

Дисертація та автореферат цілком відповідають вимогам МОН України щодо наукового стилю та літературної мови. За змістом роботи, її методологічною базою, характером зроблених висновків, можна стверджувати, що дисертація відповідає паспорту спеціальності 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Дисертаційне дослідження є цілісною та оригінальною науковою працею. Сформульовані автором висновки, положення та узагальнення мають наукову та практичну цінність.

На підставі вивчення дисертації та праць здобувача можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження «Застосування джерел адміністративного права в судочинстві України», подане на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право, відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, зі змінами і доповненнями, а її автор – Решота Володимир Володимирович – заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

**доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правосуддя Сумського
національного аграрного університету**

Т. М. Кравцова

Т. М. Кравцова

